

След концлагера д-р Грозев една година е ординатор в Бургаската окръжна болница, а в следващите 27 години завежда Хирургичното отделение в Общинска болница – Поморие.

През 1957 г. ДС отново му открива лична активна разработка (ЛАР „Лисица“) след донесение на агента „Яворовски“, че е „започнал активна вражеска дейност по издирване и вербуване на членове на легиона“. През 1959 г. се установява, че донесението не отговаря на истината и ДС закрива активната разработка, но той остава в контингента ѝ, защото е „зако-равял враг на народната власт“. През 1965 г. ДС – Бургас отново открива наблюдателно дело (ДОН „Лисица“), което е приключено през 1990 г., тъй като „поради напредналата възраст лицето не представлява опасност за сигурността на НРБ“.

16.2. Свидетелство за спасяването на бургаските евреи

Много от адвокатите, индустриалците, търговците и други граждани на Бургас, нарочени след 9 септември 1944 г. за врагове на ОФ власт, са пример за гражданско поведение и патриотизъм по време на действието на антиеврейското законодателство през 40-те години на XX век. По това време в Бургас живеят над 900 евреи, наследници на фамилии преселници след Освобождението, от Карнобат, Ямбол, Стара Загора и др. Еврейската общност е развиваща се и авторитетна, със значимо място в икономическия, културния и обществен живот на града, която живее в разбирателство с българи, гърци, арменци и турци.

През 1943 г. Комисарството по еврейските въпроси предвижда за изселване от Бургас 174 еврейски семейства. От София пристига строго секретна телеграма, одобряваща операцията. Директорът на пощата Желяз Петков, съсед и добър приятел на председателя на еврейската общност в града Аврам Асса, скрива телеграмата и първо я показва на него. Всички застрашени семейства са предупредени⁷⁸⁰. На помощ веднага се отзовават Петко Росен⁷⁸¹,

⁷⁸⁰ Алкалай, Алберта, Джорджева, Евгения. Непровъзгласените герои на Бургас. Източник: fakil.bg, 30 януари 2014.

⁷⁸¹ Петко Росен (Петко Чорбаджиев) (1880–1944) е адвокат, учил правни науки в Париж и Женева. Участва в Преображенското въстание, Балканската и Първата световна война. Окръжен управител на Бургас (1918–1919). Депутат от Демократическата партия, избран през 1931 г. Автор на книгите „От Дунав до Бяло море. Видено и преживено“, „На Еньовден. Литературни сенки и силуети“, „Между народа. Видяно и чуто“, „В поле широко. Видено и преживено“. Убеден антимонархист и антихитлерист, за което е интерниран за шест месеца в

шведският търговски консул и параходен агент Панайот Георгиев, индустриалците Меню Владков и Петър Велчев, Жени Патева⁷⁸² и д-р Теодоси Болгуров. Същата вечер адвокат Росен Чорбаджиев и Петър Велчев заминават спешно за София за среща с цар Борис III. Те връчват декларация, подписана от видни бургаски граждани. След няколко дни под натиска и на други обществени организации депортирането на евреите от Бургас е отменено.

Няколко месеца по-късно, през юли 1943 г., отново 298 еврейски семейства са предвидени за изселване в Преслав, Търговище и Нови пазар и отново първите граждани на Бургас, начело с кмета на града д-р Дянко Пръвчев, застават в тяхна защита и спират депортацията⁷⁸³.

За спасяването на евреите от Бургас заслуга имат и други влиятелни личности, но най-голяма е заслугата на хората, които носят в себе си силата на човешкото съчувствие и почитеността. Търговците Пеев, Мешков и Скрипалчев пишат писмо до Комисарството по еврейските въпроси: „Молим наредете да ни се разреши да приемем като работничка в магазина ни находящ се на улица „Александровска“ 71 еврейката Сара Бохоръ“. Заможният бургазлия Владимир Керин, собственик на склад за бакалски стоки, моли властите за разрешение да запази изключително нужния общ работник Хаим Йерусалми, който преди това е директор на Българо-италианската банка в Бургас. След уволнението му той, съпругата и четирите им деца остават без препитание. Собственикът на дрогерия „Зуркови“, Любомир Зурков, взема на работа Шимон и Жак Калдерон, за да спаси от глад многочисленото им семейство. Сава Димов, собственик на фабрика

Панагюрски колонии през 1939 г. След 9 септември 1944 г. е обвинен в идейни и политически грехове и творчеството му минава в пълна забрава. Семейството му преминава през изселване, уволнения и унижения от новата власт.

⁷⁸² Жени Патева (1878–1955) учи философия в Берлин и Париж. Учителка в Карнобат и в Девическото училище в Разград. Живее в Бургас със съпруга си Иван Патев – учител, елитен адвокат, заместник-кмет. Майка на три деца. Тя е сред организаторите на женското движение у нас – член на УС на БЖС. През 1905 г. организира просветно-благотворително дружество „Самосъзнание“, което открива неделни училища и възобновява дейността на читалище „Пробуда“. През 1908 г. на конгрес в Амстердам по нейно предложение БЖС става член на Международния съюз за правата на жените. През 1918 г. основава българския клон на Международния женски комитет за траен мир. Протестира срещу смъртната присъда на Никола Петков с писмо до Васил Коларов и Георги Димитров. По-късно собствеността на семейство Патеви е национализирана, тя е лишена от пенсия и умира в мизерия.

⁷⁸³ Дянко Пръвчев, белгийски възпитаник и доктор по право. Заедно с кметовете на Карнобат и Ямбол заминава за София, посещава Народното събрание, среща се с партиите, с митрополит Стефан и други влиятелни лица. Мисията е успешна и изселването е отменено за втори път. Умира на кметския си пост на 55-годишна възраст от мозъчен инсулт през януари 1944 г. (Алкалай, Алберта, Джорджева, Евгения. Непровъзгласените герои на Бургас. Източник: fakel.bg, 30 януари 2014.)

„Шуменско пиво“, спасява от арест своя счетоводител Йосиф Асса и го оставя на работа във фабриката⁷⁸⁴. Те даряват и лекарства за мъжете евреи в трудовите лагери. Собственикът на моливната фабрика „Девеко“ Петър Велчев укрива и впоследствие извежда извън България главния си механик – евреина Сатран.

⁷⁸⁴ Алкалай, Алберта. Историята на бургаските евреи и тяхното спасяване от холокоста. Източник: fakel.bg, 7 март 2015 г.